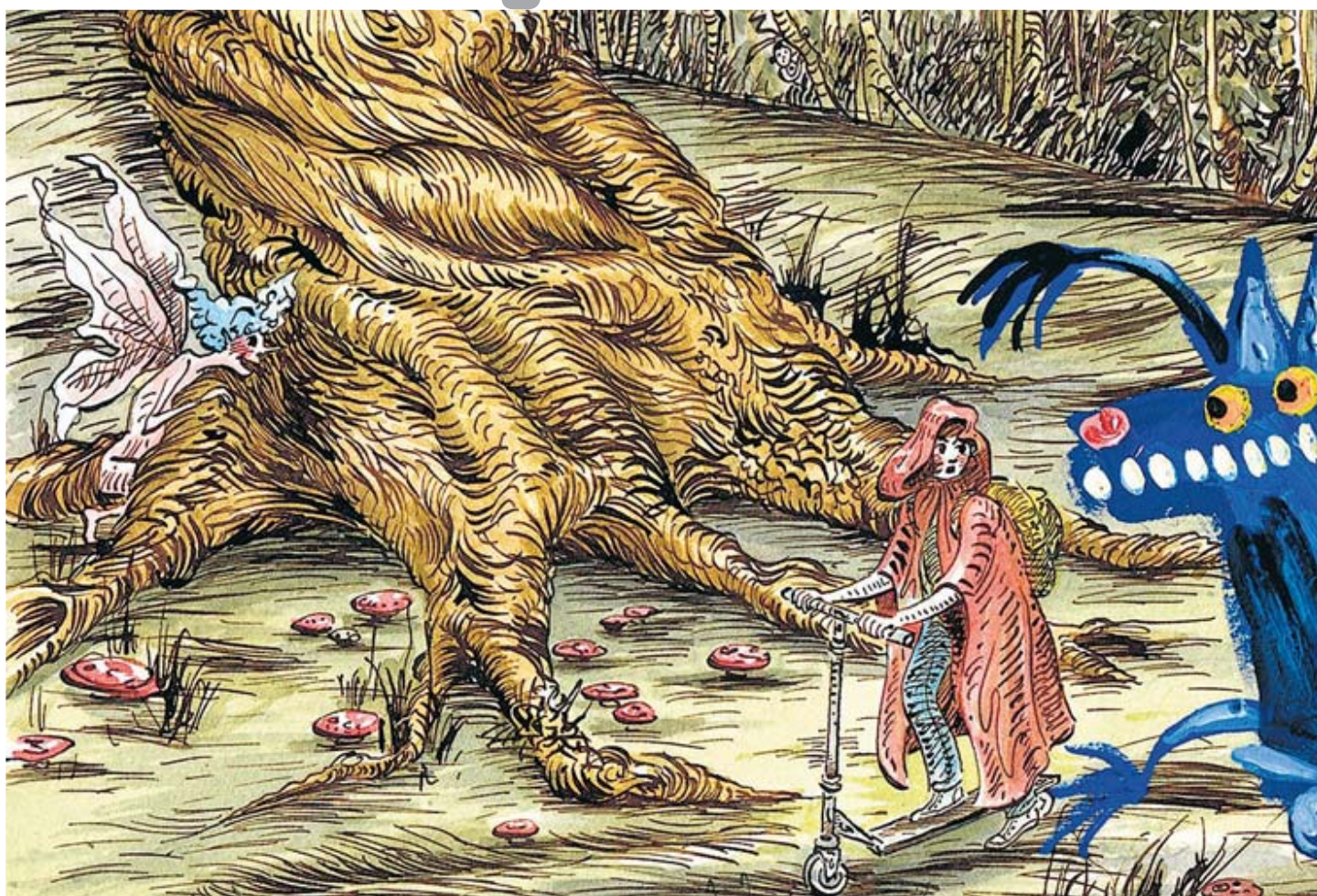

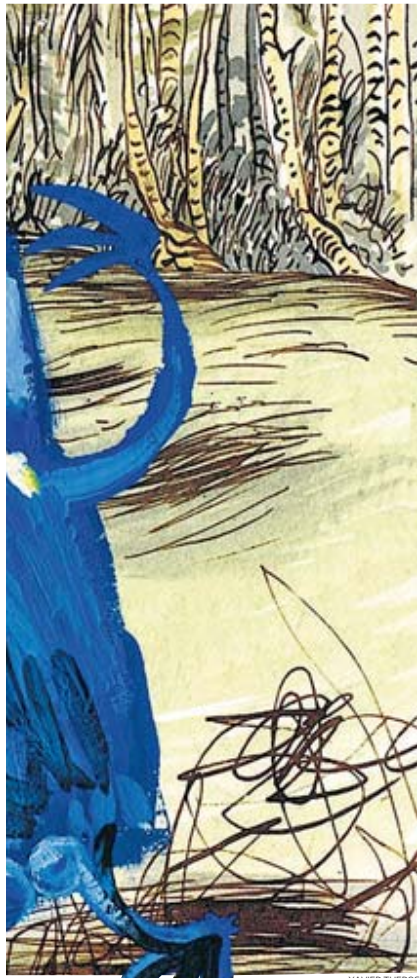
Alemanya celebra el bicentenari del primer volum de contes infantils dels germans Grimm

Grin

Hi havia una vegada els

04
05

XAVIER THERIOS

El bosc tenebrós dels Grimm és la ciutat alemanya de Kassel i, de manera subsidiària, Berlín, Hanau, Marburg i la resta del país. Junts commemoren aquest 2013 l'Any Grimm, en què recorden dos dels seus literats més coneguts i estimats, considerats els pares de la literatura per a infants. No obstant, promet ser un homenatge fet amb molta prudència. La raó és que els germans Grimm sempre han estat polèmics per moltes i diverses raons. Són els autors de *La rateta que escombrava l'escaleta*, *La Ventafocs*, *La Caputxeta Vermella* i *Rínxols d'Or*, narracions traduïdes a 170 idiomes i considerades patrimoni cultural de la humanitat. També són l'acadèmia en el seu estat més pur, els autors del diccionari canònic de la llengua alemanya: el *Deutsches Wörterbuch* (més conegut senzillament com *el Grimm*). Per aquest motiu tenen carrers i places dedicades a totes les poblacions d'Alemanya. Però aquest parell d'advocats, filòlegs i poetes mai no han resultat gaire políticament correctes.

Jacob i Wilhelm Grimm van néixer amb un any de diferència a la localitat de Hanau, poc abans d'esclatar la Revolució Francesa. Eren els grans d'una família nombrosa i se'ls va morir el pare quan encara eren petits. Van estudiar dret a Marburg, però un cop llicenciats van tornar a Kassel amb la seva mare. El Jacob era el fill reflexiu, el disciplinat, el filòleg erudit que va morir solter. El Wilhelm era l'apassionat, el poeta, l'asmàtic i el malalt del cor, marit i pare de família. Malgrat les diferències, sempre van viure junts.

Germans filòlegs Jacob Grimm era el reflexiu; Wilhelm, l'apassionat.

En plena efervescència romàntica, l'any 1806 van iniciar una gran tasca etnogràfica per preservar la narrativa oral alemanya. Tanmateix, no van fer mai treball de camp. Començant per la seva mare, van entrevistar parents, veïns i coneguts demanant-los que els expliquessin un conte dels que havien escoltat de petits. Així van recollir més de 200 històries tradicionals i en van publicar un primer volum a finals del 1812 que es titulava *Contes per a la infància i la llar*. Llavors no es consideraven pas escriptors, sinó folkloristes, i el llibre anava dirigit a un lector acadèmic. No va ser fins a la segona edició que van veure la possibilitat de dirigir-se a un públic infantil. Per fer-ho, van haver de polir les rondalles originals, farcides de crims truculents i situacions sexualment compromeses. I aviat van treure un altre volum titulat *Llegendes populars alemanyes*. Mentre recopilava aquestes històries, Wilhelm Grimm va conèixer Dorothea Wild, la noia que va explicar-li *Hansel i Gretel*, i s'hi va casar. Una de les seves germanes va contreure matrimoni amb el fill dels narradors de *Blancaneu*. Mentrestant, Jacob Grimm escrivia dos monumentals tractats de gramàtica i mitologia: el *Deutsche Grammatik* i el *Deutsche Mythologie*.

Políticament incorrectes

Els Grimm eren nacionalistes liberals, partidaris de la reunificació alemanya i d'un Parlament democràtic. Van participar en la traducció de la Declaració Universal dels Drets Humans. I per haver criticat el govern de Hannover es van haver d'exiliar. L'any 1841 van acabar de professors a la universitat Humboldt de Berlín. Llavors els seus contes ja es pu-

blicaven amb il·lustracions del dibuixant Johann Philipp Grot, i havien eliminat les notes a peu de pàgina. En aquesta ciutat van començar el seu últim projecte, un gran diccionari de 32 volums que no es va poder acabar fins un segle més tard. Quan anaven per la lletra D, el desembre del 1859, el Wilhelm va morir. El seu germà Jacob ho va fer quan va arribar a la F, el setembre del 1863. No obstant, la controvèrsia va continuar.

Els seus contes infantils han estat l'obra literària més adaptada, censurada i modificada de la història. Tot i l'èxit de les versions ensucrades i maquillades de Walt Disney, han estat molt criticats pels arguments farcits de prejudicis i brutalitats. Les seves heroïnes solen ser passives, resignades, sempre a l'aguait del príncep que vingui a despertar-les i s'hi casi.

Fruit d'una època determinada, les seves narracions compleixen les exigències d'una guia moral per al jovent pròpia del racionalisme o la Il·lustració, en defensa d'uns valors avui completament desfasats. No obstant, el seu èxit i la seva difusió massiva han generat debats com el dels límits del que és políticament correcte. Fins i tot a Alemanya, on aquests autors són herois populars, hi ha veus que alerten d'aquestes limitacions pedagògiques. Així s'han d'entendre les declaracions de l'actual ministra alemanya de Família, Kristina Schröder, quan fa pocs dies recordava el sexisme en els contes dels germans Grimm. Tot i estar relacionats amb la pretesament inofensiva literatura infantil, per diferents motius i des de diverses postures, la col·lecció de faules orals que van recollir els Grimm ara fa 200 anys segueix despertant opinions apassionades.

D'on surten les rondalles?

LA VENTAFOGS

Grans pensadors com Antti Aarne, Stith Thompson, Vladimir Propp, Mircea Eliade i Bruno Bettelheim han fet servir aquests contes per estudiar el folklore i les narratives populars dels pobles europeus. En origen eren narracions mitològiques pensades per explicar als adults. L'argument de *La ventafocs* surt en un antic conte faraònic i després el trobem a Grècia, Roma, Pèrsia, la Xina i el Vietnam. Tant Perrault com els germans Grimm en van edulcorar el final per no escandalitzar els lectors. A l'original, les germanastres es tallaven el dit gros del peu i el taló per poder calçar-se la sabata, i els coloms els arrencaven els ulls.

06
07

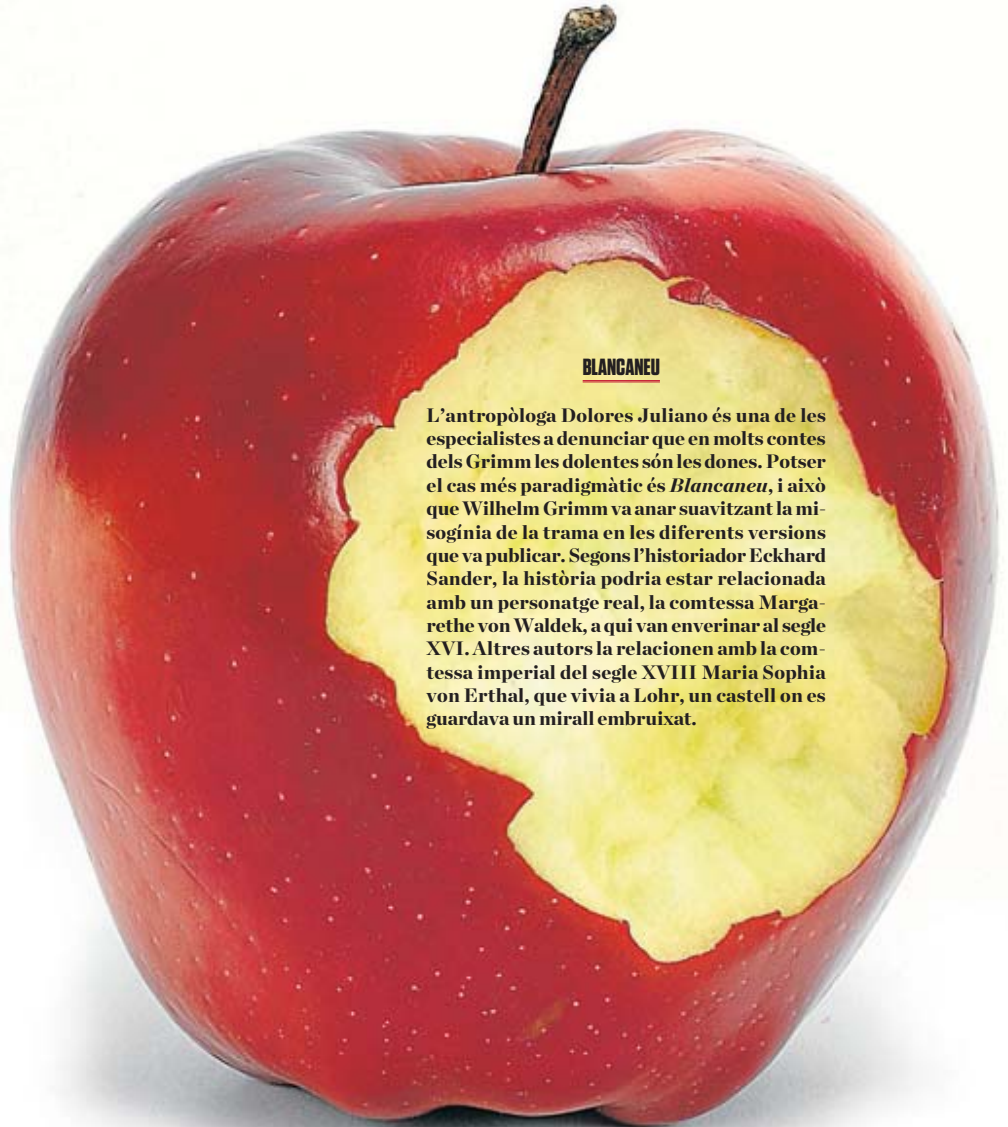

LA BELLA DORMENT

Els germans Grimm no eren autors, sinó compiladors d'antigues llegendes de fades. Per exemple, *La bella dorment* desenvolupa un argument que ja apareix en una saga islandesa –concretament a l'anomenada *Saga Volsunga*–, i és possible que el seu origen encara sigui més antic. Parla de la valquíria Brunilda, a qui el déu Odin castiga a dormir eternament en una cova. Però un príncep escandinau la troba, i amb un bes la desperta. El conte va circular com una fable popular, fins que va ser recollit al segle XVII per l'escriptor francès Charles Perrault, que el va titular *La bella dorment del bosc*.

BLANCANEU

L'antropòloga Dolores Juliano és una de les especialistes a denunciar que en molts contes dels Grimm les dolentes són les dones. Potser el cas més paradigmàtic és *Blancaneu*, i això que Wilhelm Grimm va anar suavitzant la misogínia de la trama en les diferents versions que va publicar. Segons l'historiador Eckhard Sander, la història podria estar relacionada amb un personatge real, la comtessa Margarethe von Waldek, a qui van enverinar al segle XVI. Altres autors la relacionen amb la comtessa imperial del segle XVIII Maria Sophia von Erthal, que vivia a Lohr, un castell on es guardava un mirall embruixat.

Quin és el teu conte preferit?

EL FLAUTISTA D'HAMELÍN

La primera menció coneguda d'*El flautista d'Hamelín* era en un vitrall ja desaparegut, que segons diversos testimonis recollia una tragèdia real relacionada amb la desaparició de nens. En aquest cas es barregen dues històries diferents: d'una banda, hi hauria aquesta trama medieval i, de l'altra, una rondalla del segle XVI que afegia la plaga de rates a la narració. La hipòtesi dels folkloristes és que en aquest conte es guarda la memòria d'una epidèmia, d'una gran emigració o d'un accident mortal que va tenir com a víctimes la gent jove d'aquella població alemanya.

LA CAPUTXETA VERMELLA

Segurament *La Caputxeta Vermella* és el conte més conegut del món occidental, convertit en una veritable icona cultural per Walt Disney i la indústria del cinema. Però el seu origen se situa a finals de l'Edat Mitjana, com una rondalla que s'explicava entre la regió francesa del Loira i l'alemanya del Tirol per ensenyar a la quitxalla a desconfiar dels estranys. La història també va ser recollida per Charles Perrault, però van ser els germans Grimm els que van esborrar la sexualitat explícita de l'argument. En la versió original no hi havia llenyataire, i el llop es cruspia de debò la Caputxeta i l'àvia.

HANSEL I GRETEL

Moltes de les narracions que s'expliquen a Europa retrataven la fam i la duresa de la vida a l'Edat Mitjana, com en el cas de *Hansel i Gretel*. Les societats de l'època van quedar tan impactades per l'infanticidi i la venda de nens que van reflectir els traumes de la supervivència en un munt d'històries de terror. Això explica la censura dels Grimm, que van convertir la mare dels nens en la madrastra i en la bruixa per esborrar una mica l'horror d'un relat de canibalisme dins de la llar. També s'ha interpretat com la narració d'un ritu de pas. Fins i tot s'ha vist com una prefiguració de l'Holocaust nazi.

EL PINTOR PERICO PASTOR

Té molt clara la seva elecció: *Els dos germans*, dels germans Grimm: "Li van regalar el llibre a la meua germana quan era petita, en la versió traduïda directament de l'alemany per en Francesc Pallarols, que també va ser el primer a traduir directament del rus Dostoievski. Aquella va ser la lectura de la nostra infantesa. A casa l'hem llegit tres generacions i l'exemplar està fet caldo de tant fer-lo servir. Les aventures d'aquells dos germans fins i tot van ser el títol de l'exposició que vaig fer l'any 1993 a la Galeria Trama".

EL DRAMATURG XAVIER ALBERTÍ

Tria la rondalla popular *En Patufet*, que també va ser una de les que van recollir els germans Grimm: "Va ser el primer conte que vaig aprendre a explicar i el primer que he explicat al meu fill. Una vegada, la gran Anna Lizaran em va proposar un experiment científic. Va obrir la finestra i em va fer mirar la multitud que passava pel carrer. Si canteu la tonada del conte –el conegut «Patim, patam, patum»–, veureu que té la mateixa velocitat cardíaca que la gent quan camina".

L'ARQUITECTA ITZIAR GONZÁLEZ

Recorda la lectura del conte de Hans Christian Andersen *El vestit nou de l'emperador*: "Potser és perquè vaig viure un temps a Dinamarca. M'agrada perquè és una narració en què tothom sap que l'enganyen, però ningú s'atreveix a denunciar-ho fins que un ésser innocent, un nen, és capaç de posar en evidència tot l'engany. Explica com la por ens fa crèduls. I ensenya alhora que si la mentida necessita la complicitat de tots, la veritat i el desig de saber també es poden encomanar".

L'ESCRITOR ALBERT SÁNCHEZ PIÑOL

S'inclina per la falla moral de *Los dos reyes y los dos laberintos*, de l'argentí Jorge Luis Borges: "És el conte perfecte, funciona com un exacte mecanisme de precisió, fa la sensació que aconsegueix acostar la literatura a la matemàtica. Borges descriu en menys d'una pàgina tot un món, i en aquest curt espai fa una reflexió sobre les relacions entre la cultura i la natura. I a sobre ho fa de manera que resulta impossible treure una sola frase del text sense mutilar la història".